

Theophili Raynavdi Societatis Iesv Theologi, Opera Omnia

Tam hactenus inedita, quàm alias excusa, longo Authoris labore aucta & emendata : Accessit Tomvs Integer Complectens Indices Septemdecim in vniversum Opus, omnium quotquot prodierunt locupletissimos, Qvibus Absolvts Divinae Av Humanae Eruditionis Thesaurus Orbi literato aperitur ; Adiectus est ...

Raynaud, Théophile

Lugduni, 1665

III. Christus Bonus, bona, bonum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-79582](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-79582)

denominantibus, magnam vim facit homil. in illud, *Asitis Regina*. [Nomina (inquit) diuina sunt, & humana. Accepit à me ipse Dominus, & dedit mihi. Dicit proinde. Da mihi tua, & accipe mea: meorum indigentiam habes, nullius ego rei sum indigus, sed tu. Substantia siquidem mea, incorrupta, nec villo æuo labefactanda perseverat. Tu autem homo es corpori confertus. Cuiusmodi sunt quæ à me accipit, quales item assimilationes: Ipse Deus cum sit, me etiam vocavit Deum: Illhic natura rei, hic honore nominis. *Ego dixi Dii estis, & Filij excelsi omnes*. Verba quidem sunt hic; illhic verò rerum natura. Vocavit me Deum; hoc enim me dignatus honore est. Vocatus est ipse homo, vocatus est idem filius hominis, via, ianua, petra. Hæc à me accepit. Quæ autem verba mihi dedit, illa à sua ipsius natura est mutatus.]

55. Docemur verò insuper ex dictis, Christi humilitatem demississimam consecrando, si quæ in nobis sunt eximia & splendida, præmere. Si enim Christus qui rapinam non arbitratur esse se æqualem Deo, de diuina tamen profapia ferè tacebat; nec nisi rarò, hoc est cum necessitas boni nostri & honoris paterni ita ferebat, agere de ea audiebat; ut quid nos eximia nostra, si quæ sunt, perpetuò iactare ac exponere non erubescimus? Socratem refert S. Cyrillus lib. 6. in Iuliam. à medio, non cessasse de patre marmorario, & de matre sua obstetrice loqui; (vnde suffundantur necesse est, qui obsecrum genus quibus possunt artibus celant alios) non tamen ea humilitas, ad Christi humilitatem pertigit. Verè enim Socrates iis parentibus ortus erat. At Christus ignobilitatem generationis humanæ, illustrare in immensum poterat, prolatis diuinis natalibus, de quibus tamen sobriè admodum, nec nisi adactus necessitate, locutus est. [His auditis abscondamur, quod ab eo tantum distamus quem imitari iubemur.] Verba sunt Chrysostomi per aliam occasionem hom. 80. in Ioannem, hic maxime apta. Quantum enim est quod Christianorum plerique, non modò publica esse cupiunt vera decora queis potiuntur, quoad natales aliæque ex sensu carnis illustra, sed etiam eminentis titulis splendere studiosè nituntur supra verum? Et prouecta est ad fastigium vsque, iniquitas ea in parte: quandoquidem ut non semel deplorant Ascetici, ad eos quoque qui mundo in speciem calcato institutis perfectioribus adhæserunt, pertigit contagium, quibus iure illud occinas. *Argentum tuum versum est in fecoriam*.

CAPVT III.

Christus, Bonus, Bona, Bonum.

56. Cui titulo *Magni Dei*, & cum titulo etiam *Hominis Dei*, nexus & complicatus est titulus *Boni*. Nam ut ipse Christus apud Matheum c. 10. dixit, *Nemo bonus nisi vnus Deus*. [Quod ideo Dominus dixit, (ait Facundus l. 6. c. 3.) ut admoneret illum, Deum se credere, si vellet eum verè bonum confiteri, quia tanquam cordis inspector, videbat ab eo se hominem tan-

tummodò, non etiam Deum credi. Quamuis ergo videatur quibusdam Hæreticis, non intelligentibus, bonum se negasse; Catholicis tamen intelligentibus, Deum se insinuas, magis apparet.] Eadem autem imperfecti operis in Matth. hom. 33. qui in hoc puncto est omnino Catholicus, & ab Arianis qui opus illud variis locis inquinarunt, planè auersus. Ait itaque de Christo agente cum Phariseo, qui eum vocauerat Magistrum bonum, [Laudem sibi oblatam ab eo repulit, quia non quasi Deum, bonum; sed quasi hominem, bonum eum dicebat: quod non fecisset, si ille quasi Deum bonum, bonum eum dixisset. Et verè quantum ad Iudæos, qui vnum Deum colebant, & Christum Dei Filium non agnoscebant, nemo erat bonus, nisi vnus Deus. Apud fideles autem, sicut vnus Deus Pater, est bonus; sic & vnigenitus Deus nihilominus bonus est. Puto autem, si dixisset etiam *Magister Sancte*, aut etiam *Iuste*, similiter respondisset; quid me dicis Sanctum aut Iustum? Nemo Sanctus, nisi vnus Deus, nemo Iustus nisi vnus Deus.]

Non modò autè Christus quæ Deus est, bonus est, sed etiam S. Augustinus l. 1. de Trinit. c. 4. fusè prosequitur, denominationem *boni* in Christum Deum & hominem, simpliciter non cadere: quia quamuis Christus in iudicio sit futurus bonus rector corde, tamen à malis quoque videbitur, quibus bonus non erit. Solus Deus, omni ipsum videntem est bonus. Concinnant varij Patres, cum in disputationibus aduersus Arianismam, illud Christi responsum in eius diuinitatem impie intorquentes; ut S. Hilarius. l. de Patris & Filij vnitatem, & l. 9. de Trinit. Epiphanius. hæ. 69. Nyssenus latè orat. 10. (imo 11.) in Eunom. Tum in caput 19. Matthæi, vel 18. Lucæ, aut 10. Marci, quibus illud Christi dictum refertur. Itaque tantum abest, ut quicquam Arianis in eo Christi responso letatur aut metatur, ut potius validissime ex eo constentur.

Christi etiam quæ Dei hominis, bonitas explorata.

57. Non est tamen præsentis instituti, Christum quæ Deus est, bonum monstrare. Idque præstare, hominis propè fuerit otio abotenti, si ad confirmationem, & non ad expressionem & suauitatem tantæ bonitatis referatur dispositio, in quam Arianorum inportunitas Patres plerumque abripit, vel renitentes. S. Ambrosius splendide id exequitur l. 2. de fide c. 1. Siomachatus ipso capitis initio, in sacrilegam de verbi Dei bonitate disceptionem. Cadit autem huc perbellè, elegantissima apud eundem Ambrosium serm. 9. in Plal. 118. Dei, atque adeò diuini Verbi expressio, specie pulcherrimæ arboris, cuius fructus sunt Angeli, fructus item rationabiles homines; (quos ait esse sanctos significans qui vitis ferdent, & ut irrationabilia animalia vitam exigunt, homines non esse, sed adopertas specie humana bestias, ut loquitur c. 1. allegato:.) præterea eiusdem arboris fructus sunt, qui nascuntur in terra: fructus denique, virtutes hominum. Ex qua tam eximiorum fructuum enumeratione, concludit S. Ambrosius secundum Euangelicam regulam, bonum esse Dominum, quia arbor bona bonos fructus facit.

Christus, Bonus, bona, bonum. 23

cit, & ex bonis fructibus de arboris bonitate merito pronunciat. Legenda in super perelengans disputatio S. Hilarii in Psal. 52. ad illud, *Non est qui faciat bonum*. Diuinum namque deus esse bonitatem, & Deum solum esse perfectum ac verum bonum, nos autem non nisi imperfecte, perelengantem tradit. In quam rem egregie quoque diligit S. Augustinus Epistola 54. Non sustineo in hac disputatione longiores moras, quod imaginem bonitatis diuine quæ est Verbi nomenclatura Sapientia, expressam inquam, effigiem diuinæ bonitatis insinuat, vt in calce illius primi capituli interpretatur S. Ambrosius, audire ab impiis expertem bonitatis, pollutum sit, & inquinatio audientium.

Quod præfens locus postulat, hoc exequatur. Christum siue Verbum in carne nostra spectemus. Eius bonitas, est explorata. Idque insinuat, omne flagitium superare, affirmat S. Epiphanius hæresi 69. quæ est Arianorum. Et veluti stupore defixus exclamat. [Si qui tot bona nobis fecit, non bonus apud ipsos iudicatur, & quis adhuc flagitiosior hoc fuerit? Qui animam suam pro omnibus dedit, qui vltroque mente ad patendum venit, passionis exorsus existens, qui peccata nobis condonauit, qui sanationes in omni Israël perfecit, qui ex bonitate sua tantum, hominum genus in bonitate ad Patrem congregauit, qui bonitatis perfectus est, & pacis Dominus, qui supernè ex Patre bonum Verbum ex bono Patre genitus est, qui datalimum omni carni, qui operatur in hominibus & omnibus ab ipso, factis omnem bonitatem, non bonus apud ipsos iudicatur.] Nylfentem orat. 10. (imo 11.) in Eunom. [Quid enim ad improbitatem, quis inuenit actius, quam neque bonum esse eum, qui in forma Dei est, quoque non est arbitratu rapinam, esse Deo æqualem? Sed qui ad humilitatem naturæ humanæ descendit, idque pro sola sua in genus humanum benevolentia hoc fecerit? Cuius causa (dic mihi), hæc Domino redditus? Vt enim Moyses ad Israëlitas voce. Non bonus, qui te cum pulis iuamini es, diuina forma carnatum, inanimatam imaginem suæ potentie erexit? Non bonus qui propter te, formam assumptam & pro gaudio præfente, tui peccati afflictiones, & cruciatus absterit, & pro tua morte se pretium dedit, & pro nobis maledictum, siue execratio, & peccatum, factus est?]

Christus, absolute Bonus, ex Iob.

38. Est igitur Christi bonitas extra contro-
uersiam, tum quæ Dei tantum, tum quæ homi-
nis Dei, quæ est consideratio huius loci propria,
in qua tantisper haerendum est, eo solido funda-
mento iacto, quod in diuinis codicibus quibus
Spiritus sancti sensus reconduntur, Christus an-
tonomastice bonus, aut etiam *ipsum bonum*, ap-
pellatus habeatur non vno loco: iure sanè mul-
to potiore, quam Antenor ille Cretensis, quem
Ptolomæus Hephæstion apud Phocion Cod.
166. in libri quinti breuiculus scribit *ἀντήρ* ap-
pellatus, quod Cretenses *bonum* nominent *ἀντήρ*:
aut quàm Phocion, quem idem Cod. 245. licet
durum, nomen *boni* adeptum refert. Scripturæ
insignia loca, quibus Christus bonus est nomi-
natus, appendo nonnulla partim ex veteri, par-
tim ex nouo instrumento.

Perillustis est locus apud Iobum c. 9. quo
sancti viri hæc querela continetur. *Dies mei
velociore fuerunt cursore, fugerunt & non viderunt bonum.* Quis hic fuerit cursor; quæ ce-
lestissima fuga dierum; quod bonum cuius vi-
sione per eam fugæ celeritatem priuari se que-
ritur, accipe ex D. Gregor. interpretatione. [Cur-
foris officium est, securura nuntiare. Omnes
igitur electi, qui ante aduentum Redemptoris
orti sunt, quia hunc aut audiendo tantummodò,
aut etiam loquendo nuntiarunt, quidam quasi in
mundo cursores fuerunt. Sed quia ante præsto-
latum Redemptoris tempus se subtrahi præ-
vident, transire se cursore velocius dolent; diē-
que suos esse breues ingemiscunt, quia vsque
ad videndam Redemptoris lucem minimè ten-
duntur. Vnde aptè dicitur; *Fugerunt, & non vi-
derunt bonum.* Omnia quæ creata sunt, bona
sunt. Moysè attestante, qui ait, *Vidit Deus cuncta
quæ fecerat, & erant valde bona.* Sed hoc solum
bonum principaliter bonum est, per quod hæc
omnia bona sunt, quæ bona non principaliter
existunt, de quo bono veritas per Euangelium di-
cit; *Nemo bonus, nisi solus Deus.* Quia igitur an-
tiquorum Patrum prius dies finiti sunt, quàm
mundo Deus in carne monstraretur, rectè nunc
de iisdem diebus dicitur; *Fugerunt, & non viderunt bonum*; ac si aptè diceretur; ante expe-
ctatum tempus elapsi sunt, qui ad Redemptoris
præsentiam, peruenire nequiverunt.]

39. En bonum quod Patres non viderunt, bo-
num absolute & antonomastice dictum, Chri-
stum Dominum. Eius nos boni fructum tene-
mus, eo fruimur; præfens verò ad illud saluare
vteunque præconceptum, & suspirare à longè
non autem eo frui cōcessum est. Odorem Chri-
sti venturi exceperunt aliquatenus, omni præ-
terea vsu negato. Quæ causa est cur concinnè
omnino S. Gregorius, eodem loco, apter anti-
quis Patribus verba illa quæ ibidem sequuntur
apud Iobum. *Pertransierunt quasi naues poma
portantes*, quæ sic glossat. [Hi qui poma defe-
rentes, maria transmeant, ipsi quidem fructuum
odore perfruantur, sed eorundem fructuum
aliis cibos ferunt. Quid igitur antiqui Patres,
nisi naues poma portantes extiterunt? Qui diui-
næ Incarnationis mysterium prophetantes, ipsi
quidem spei odore positi sunt, sed nobis fru-
ctum de eiusdem spei perfectione detulerunt.
Quod enim illi expectando odorati sunt, hoc
nos cernendo & percipiendo satiamur. Vnde &
Redemptor eisdem discipulis dicit; *Alij labo-
rauerunt, & vos in labores eorū introissis*: quorum
videlicet dies comparantur nauibus, quia de-
currunt. Et rectè poma portantibus; quia ele-
ctos omnes quos ante Redemptoris præsentiam
gestauerunt, per prophetia valuerunt spiritum
expectatione refouere, non autem manifesta
exhibitione reficere. Vel certe, quia naues cum
poma portant, hæc paleis admisceant, vt ad
terras illas perducant, Patrum præcedentium
dies, describuntur nauibus poma portantibus
similes, quia antiquorum dicta, in eo quod
mysteria spiritualis vitæ denunciant, per inter-
fusam hæc historiæ stipulā seruant, & opertum
nobis fructum spiritus deferunt, cum carnalia
loquuntur.] Quia tamen sic procul conspiciari,
nec nisi opertam prospicere tantæ felicitatis
materiam, non est ea vel per contuitum frui;
idcirco querebatur Iob conditionem suam, &
fugam

fugam celeritatem dierum suorum, ob non visum bonum: utique Christum quem suspirabat, ut & ceteri antiqui omnes: de quo luculenter Rupertus lib. 5. de processu Spiritus sancti cap. 7. & S. Chrysostomus in Psal. 13. ad illud, *Omnes declinauerunt.*

Idem ex Apostolo Rom. 5.

60. Est in eandem sententiam locus apud Apostolum Rom. 5. iuxta Origenis interpretationem in eius loci commentario corrigentis Marcionis expositionem quam tacito nomine refert. Ait Apostolus, *Vix pro iusto quis moriatur: Nam pro bono, forsitan quis audeat mori.* Arius quidem referente S. Hieronymo q. 7. ad Algasiam, bonum pro quo quis audeat mori, interpretabatur Patrem: Iustum vero aiebat esse Christum, cui datum est omne iudicium. Pro Patre ergo, quem solum agnoscebat bonum, iuxta illud cui errorem suum inedificabat, *Nemo bonus nisi solus Deus*, mortuos esse plerisque affirmabat. Quomodo vero posset ad iustum, id est (ut ipse somniabat) ad Christum aptare quod vix pro eo quis appetierit mortem; hoc vero est quod S. Hieronymus negat percipi posse. Tam multa enim Martyrum myriades pro Christo occubuerunt, ut nulla ratione effugere liceat, vix aliquem pro eo cecidisse. Magis consequenter blasphemauit Marcion; eodem referente Hieronymo. Nam bonum interpretatus Deum noui Testamenti, eiusque Filium Christum; iustum vero affirmans esse Deum Testamenti veteris ultorem & seuerum, addebat vix pro iusto quemquam mortem excipere, quia perpauci fuerunt in veteri lege martyres: pro bono autem, id est, pro Christo, innumera-biles cecidisse. Quam expositionem plane dishonestar admista blasphemata. Neque refert tertiam S. Hieronymus, errore liberam, qua iustus pro quo vix quis moritur, sit lex Moisaica, bonum autem sit lex Christiana, quae est ferè Marcionis expositio, sed errore expurgata. Quod verò ei obicit S. Hieronymus, non posse iuxta eam valere quod dixit Apostolus, *Forsitan quis pro bono audeat mori*; cum non sit ambiguum, nec cum vacillatione proferendum, an aliqui pro Christo & lege Evangelica ausi sint mori; facile depelleretur si res ferret, monstrando usum particulæ *forsitan*, aut forte, in Scripturis non semper ferre dubitationem vel rei minus explorata incertitudinem, sed plerumque insinuare libertatis expeditionem ex qua res ita fiat vel subeatur, ut posset non fieri aut subiri. Per otium id tradit S. Ambrosius lib. 2. de Penit. cap. 5. qui Ethnicos quoque eodem modo voce illa vfos demonstrat. Quia ergo Martyres voluntarie Deo sacrificant, facile posset ea expositio à telo proposito indemnis praestari, nisi aliunde conuelleretur. Eam verò quoad secundam partem quæ per bonum pro quo quis audeat mori, Christum intelligit, ratam habet Origenes, circa solam priorem dissentiens. Mentem eius ex subiectis verbis prospicere licebit. [Edocemur nos, quod Christus non pro piis, sed pro impiis mortuus est. Impij namque eramus, antequam conuerteremur ad Deum: & Christus utique mortem pro nobis antequam crederemus, excepit: quod proculdubio non fecisset, nisi nimiam erga nos habuisset, & abundantissimam charitatem; vel

ipse Dominus noster Iesus Christus moriendo pro impiis, vel Deus Pater vnigenitum suum pro Impiorum redemptione tradendo. Cum enim vix aliquis pro iusto moriatur, & dubitet vnusquisque mortem subire, etiam si mortis iusta sit causa, quantus est hic, & charitas eius erga nos quanta pensanda est, qui secundum illud tempus quo passus est, pro impiis, & iniustis mortem perpeti non refugit: In quo vique summa illius diuinæ bonitatis indicium est. Nisi enim esset hic ex illa veniens substantia, & illius Patris Filius, de quo dictum est, *Quia nemo bonus, nisi vnus Deus Pater*, tantam vique erga nos bonitatem non potuisset ostendere. Vnde quia ex hoc tantæ bonitatis indicio: ipse esse hic agnoscitur bonus, pro hoc bono forsitan quis audeat mori. Cum enim cognouerit vnusquisque tantam erga se bonitatem Christi, charitatemque eius habuerit in corde diffusam, non solum mori pro hoc bono, sed & audacter mori desiderabit. Quod rebus ipsi & operibus sæpè videmus impleri; cum hi in quorum cordibus abundanter diffusa est charitas Christi, sponte etiam, & cum omni audacitate semetipsos persecutoribus offerunt, & nomen Christi audiente mundo coram Angelis, & hominibus constituentur; ut non solum iniuriam pati pro nomine eius, sed & mortem pro hoc bono subire audeant: quod quamuis pro iusto, quis perfert? Est enim amor vite huius tantus, ut etiam cum iusta causa mortis adueniret, vix vnusquisque mortem patienter accipiat. Iusta autem causa mortis videtur, cum nature legi defertur, & quamuis iustum sit conditioni mortalitatis, vix tamen amplectitur animus nature legibus cedere. Vix ergo pro iusto quis moritur. Nam pro bono audeat quis mori, & audacter occumbit, præcipue si intellexit, quia cum adhuc secundum tempus impij essemus & infirmi, ipse prior pro nobis mortuus est: & quomodo non qui hæc sibi ab illo præstita prius esse cognoscit, mortem quam ille malis impendit, huic bono reddet? Non præsto, hanc interpretationem menti Apostoli & coherentia contextus respondere, quam qui cupiet habet à quo eam petat S. Hieronymum q. illa 7. Tantum itaque refero, quid plane præ Origenes de Christo in Scripturis bono antonomastice, sit commentatus.

Rursus ad idem Apostolum Rom. 10. vocant Christum, Bona.

61. Alius locus quem in eandem rem subicicio, potest & veteris & noui Testamenti censei, cum extet apud Isaiam c. 52. allegetur autem ab Apostolo c. 10. ad Rom. *Quam precibris super montes (ait Isaias), pedes annuntiatoris & prædicantis pacem, annuntiantis bonam prædicantis salutem, dicentis Sions regnabit Deus tuus.* Apostolus interpretes 70. secutus, in plurali numero extulit hoc modo. *Quam speciosi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona:* & de Apostolis exponit, quorum speciosi pedes, id est, amabilis aduentus, & tempestiua (ut alij ex Græco vetterunt) prædicatio euangelizantium pacem Deum inter & homines, euangelizantium item bonum seu bona. Cætera circa eum locum, alteri considerationi permittamus. Nunc quid illud sit bonum, aut multitudinis numero bona, vestige

religemus. Origenes l. 8. commentar. in epist. ad Rom. Sic hoc exponit. [Vnum est verum bonum Deus, cuius imago bonitatis, est filius, & Spiritus eius, qui dicitur bonus. Itud ergo vnum bonum, quia in Deo Patre & Filio & Spiritu sancto est, bona nominatur. Hoc est enim quod annunciant Evangelistae, secundum praeceptum Domini & Saluatoris nostri, dicentis; *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Hæc sunt ergo euangelizantium bona.] Apparet non nihil obtortum esse interpretationem. Neque enim simpliciter & absolute loquendo, tres personæ Augustissimæ Triadis, bona plura dici possunt: etiam cum additamento, quo fiat restrictio bonitatis ad personas quæ tales, enunciari de eis possit multiplex bonitas, siue perfectio, nempe reatiua, ut latè versat Suarez l. 3. de Trinitate. 9. & 10. Apostolus autem sine determinatione vlla, ait Euangelizari per Apostolos bona.

6a. Quare commodior est alià eiusdem Origenis interpretatio, quam eidem loco Iamz adhibet præfatione in Ioan. verbis illis, [Itaque bona euangelizans illi, quorum pedes sunt pulchri; bona inquam, scilicet Iesum. Nec miretur quispiam, si nomine bonorum, numero multitudinis, exposuimus annuntiare Iesum ab euangelizantibus. Expositis enim rebus nomina habentibus, quibus Dei Filius nuncupatur, sciemus quomodo multa bona sit Iesus, quem annunciant ij quorum speciosi sunt pedes. Vita, bonum est vnum; at Iesus est vita. Bonum alterum lux est mundi, lux vera, lux hominum. At hæc omnia dicitur esse filius Dei. Ad hæc præterquam quod vita & lux est, aliud etiam est bonum, iuxta considerationes nostras, veritas scilicet. Rursus est aliud bonum, quod est quartum bonum, nempe via, quæ ad hæc bona nos conducit. Hæc autem omnia Seruator seipsum esse docet, dicens; *Ego sum via veritas, & vita.* Quomodo autem non bonum est resurgere hominem ex casso pulvere, & mortalitate, hocque à Domino assequi in quantum ipse Iesus est resurrectio: qui etiam, (inquit.) *Ego sum resurrectio.* Quin & osium etiam, per quod ad summam beatitudinem quis ingreditur, est bonum. At Christus, inquit, *ego sum osium.* Quid verò opus est verba facere de sapientia, quam condidit Deus in initio viarum suarum in opera sua, quæ ad gaudebat Pater ipse, oblectatus in multifaria ipsius pulchritudine intelligibili, quæ solis intellectualibus oculis cernitur, quæque considerantem diuinam pulchritudinem, ad amorem cælestem inuitat? Bonum enim est Sapientia Dei. At hoc quoque præter ea quæ supra recensuimus, ij annuntiant, quorum pedes sunt pulchri. Potentia Dei præterea octauum nobis bonum annumeratur, qui est Christus. Verum enim verò, haud silentio prætereundum est illud Verbum, quod cum Patre vniuersorum est Deus. Namque & hoc bonum nullo alio bono est inferius. Itaque beati, qui admiserint hæc bona, quique perceperint ea, ab iis qui pedes habent pulchros, atque qui euangelizant.]

Est mox. [Quis autem ambigat, an id, quod per se iustitia est, quodque per se sanctificatio, atque per se perfecta redemptio est, sit bonum? Quæ etiam ipsa, Iesum euangelizantes, euangelizant; dicentes eum fuisse factum nobis iustitiam à Deo, & sanctificationem, & redemptionem. Quæ autem scripta sunt ab his de ipso, vix numerari poterunt, docentia nos subtiliter considerare, ex iis bonis quæ difficulter numerantur, quæque scripta sunt, quomodo multitudo bonorum sit Iesus, quæ in ipso quidem sunt, in quem beneplacitum fuit omnem plenitudinem diuinitatis corporaliter habitare, haud tamen à literis continetur. Quid dico à literis? quando & de toto mundo dicat Ioannes; *Nec ipse opinor, mundus caperet eos, qui scriberentur libros.* Dicere ergo Apostolos euangelizare Seruatorem, perinde est, ac si diceremus eos euangelizare bona omnia. Quamobrem hic est ille qui à bono patre accepit, ut esset tot bona: ut vnusquisque eo quod capit, vel iis quæ capit, eum per Iesum ea perceperit, fruatur bonis.]

Askipulatur planè S. Ambrosius epistola ad Irenæum. Præfatus enim multa de vero bono, subdit. [Quid euangelizant nobis, nisi Dominum Iesum? hic est pax nostra, hic est bonum illud summum, quia ipse bonus ex bono: Ex arbore enim bona bonus fructus legitur. Denique & Spiritus eius bonus, qui ex ipso accipit, & deducit Dei seruos in viam rectam. Quis autem habens Spiritum Dei in se, neget bonum, cum ipse dicat; *An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?* Hoc bonum veniat in animam nostram, in nostræ mentis viscera, quod propitius Deus dat petentibus se. Hic est thesaurus noster, hic est vita nostra, hic est sapientia nostra, iustitia nostra, pastor noster, & pastor bonus, hic est via nostra. Vides quanta bona in vno bono? Hæc bona nobis prædicant Evangelistæ. Hæc bona requirit David, ait; *Quis ostendit nobis bona?* Et ostendit ipsum esse, bona, subiiciens, *signatum est in nobis lumen vultus tui.* Quis autem lumen vultus Patris, nisi splendor gloriæ, & imago inuisibilis Dei, in quo & videtur & clarificatur Pater, sicut ipse clarificat Filium suum? Ipse est ergo Dominus Iesus summum bonum quod nobis annunciatum à Prophetis, prædicatum ab Angelis, promissum à Patre, euangelizatum est ab Apostolis: qui nobis tanquam maturitas aduenit. Nec solum tanquam maturitas, sed tanquam maturitas in montibus adest, ut nihil acerbum, nihil immaturum in nostris consiliis sit, nihil immitte, nihil asperum in operibus ac moribus; qui primus euangelizans bona affuit. Vnde & ait: *Ipse qui loquebar, adsum;* id est, qui loquebar in Prophetis, adsum in corpore, quod suscepi ex Virgine, adsum interior imago Dei, character, substantiæ, & adsum ut homo, sed quis cognoscit me? hominem enim viderunt, sed operibus supra hominem crediderunt. An non ut homo, cum Lazarum fletet, & rursus supra hominem, cum eum resuscitaret? An non ut homo, cum vapularet, rursus supra hominem, cum totius mundi peccata tolleretur? Ad illum igitur pro-

D peremus,

AUDI

is I.
risto
s II.
tributus
Ti
711

peremus, in quo summi a est bonum.]

Quæ de maturitate in montibus, & Christo ipso primo euangelizante, tradidit Ambrosius, respiciunt locum Isaia, & variam eius lectionem de qua inferius cum de Christo noua creatura. Nunc satis esto, quod agnoscat aperitissime S. Ambrosius, bona quæ à Christo primùm annunciata, ab Apostolis iuxta Isaia vaticinium docebat S. Paulus, esse ipsummet Christum, quem agnoscit nomine *boni* antonomastice dicti expressum, etiam si ob immensam quoque bonorum sylvam quam subministrat, appelleretur quoque multitudinis numero *bona*.

Christus, ex Sapientè ac Mose omne bonum.

64. Iuxta Sapientem Prouerbiorum X I. dici potest, *omne bonum*. Ait enim, *desiderium iustorum*, (quod utique Christus semper fuit ab omni aeo, vt propterea dictus sit desiderium collum æternarum, *esse omne bonum*. Et sanè de summo bono, quale vt proximè ex Ambrosio audiuius Christus est, verissimè dicitur omne in eo bonum cerni, vt confirmat Aristoteles initio moralium, Eudem. & 1. Ethic. c. 8. reprehendens eum qui templi Delphici faciem tali epigraphè inscripserat, qua negaret cerni vsipiam bona omnia. Hoc Aristoteles, vbiliber aliàs agnoscit verum: respicit autem quoad summum bonum, in quo omnia bonorum genera aggregari proficitur; (honestum, scilicet iucundum, ac vtile,) quod *boni* nomine denotatur. Nam cætera quidem quæ dicuntur bona, cum sint potentialia si vno bonitatis genere exornentur, desituuntur altero, v.g. Virtus bonum est honestissimum, sed insuauis, & amaritudinibus infossum. Diuitiæ sunt bona vtilia, & *xphuata*, vt plerumque inhonesta; semper certè acerba, & infinitis obsepta spinis; cum vt acquirantur; propterea enim *res parit*, dicuntur, tanquam connixu patientum angores referentè comparatæ, iuxta S. Augustinum 9. Trinit. c. 9. Tum etiam vt seruentur, ne vel eas fur abstrahat, vel situs corrumpat. Tandem volutates, suauitate aliqua ablandiuntur fruendi: Sed ea suauitatis stilla, immensam habet insuauitatis adiunctionem vt non iniuria dixerit Encolpius apud Petronium in satyr. [Apes ideo pungunt, quia vbicunque dulce est, ibi & acicula inuenies.] Et Apul. 4. florid. [Verum verbum est profectò quod aiunt; coniugatio vbique est mellis & fellis: vbi vber, ibi tuber.] Hæc cum ita se habeant circa bona quæuis creata, felicitatem tamen omni bonorum genere, honesto, iucundo; vtili, pacifice cohabitantibus redundare, proficitur Aristoteles; redarguens circa hoc eum quem dixi Delphicæ epigraphes Autorem: redarguendus & ipse, quatenus agnoscit in summo bono quale ibi profitebantur, rationem boni vtilis, cum nihil sit à ratione summi boni, magis alienum relatione ad aliquid vltius, quæ est bono vtili planè intima. Qui tamen natus Aristotelicæ doctrinæ; in summo bono quod S. Ambrosius ex Apostolo & Isaia ostenta-

bat, locum non habet. Quia enim in Christo & Deitas & humanitas consociantur, penes vtramque & bonum honestum esset iucundum; peculiariter autem ratione humanitatis habet rationem boni summi vtilis, ac medij exquisitissimi, seu veræ viæ veritatem & vitam. Itaque de Christo illud accipere licet, *desiderium iustorum, omne bonum*.

65. Et deprehendo ita planè accepisse Cyrillum Hierosolimit. Catech. 10. quod Exodi 33. roganti Moysi, *ostende mihi gloriam tuam*; respondit Deus, *ego ostendam omne bonum tibi*. Hoc est, *Christum mem.* Idque S. Cyrillus eruit ex his quæ statim subduntur. Addit enim Dominus: *non poteris videre faciem meam, non enim videbit me homo, & viuet.* Hinc Verbi diuini humanitatem merito fuisse decretam, agnoscit S. Cyrillus, dicens. [Propterea sanè cum Deitatis personam nemo viuis potuit videre, humanitatis personam recepit, vt videntes viuamus.] Eodem quoque aptat sequentia verba textus. *Ece est locus apud me & stabis supra petram, cumque transferit gloria mea, ponam te in firmamine petra, & protegam dextera mea, donec transeam tollamque manum meam, & videbis postera mea, faciem autem meam videre non poteris.* In his omnibus ininuatum Christum, atque ad eò ipsum esse illud, *omne bonum* quod ibidem Deus Moysi pollicetur, censet S. Cyrillus.

Quoniam quod locationem Moysi in foramine ad videnda Dei posteriora refert ad angustias hic nostras, quibus Deum per exiguum dūtaxat foramen conspiciamus, apertius in rem nostram accipitur à variis Patribus vt à Gregorio Nysseno, l. de vita Moysi, vbi cum præmisisset de textu proposito varæ quæstionæ: Quid ille lapis; quæ illa capacitas in lapide, quæ illa manus Dei quæ os lapidei foraminis retinet, transitus verò Dei quis sit, aut quid posterius eius quod Moyses videre permittitur? his inquam præmissis, respondet post aliqua. [Quoniam Christus lapis est, vt Paulo placet, omnem autem bonorum spem in Christo firmiter esse credimus; qui bonum aliquod adeptus est, is in Christo est, qui omne bonum continet: Qui verò ad Christum peruenit, & à manu Dei rectus est, manus autem Dei, quid aliud esse potest quàm creatrix rerum virtus? Ipse vnigenitus Deus, per quem omnia facta sunt, qui & currentibus locus est, & via, vt ipse dicit, & lapis confirmatorum, & domus quiescentium qui ad hunc, inquam, peruenit; Is audiet vocantem, is in posterioribus vocantis constituetur.] Si videlicet Christum præcuntem sequatur, & imitatione exprimat, quod ibidem pluribus exponit Nyssenus, & benè etiam hom. 12. in Cant.

66. Fusè quoque & diligenter locum illum Exodi, vniuersum de Christo exponit S. Augustinus 9. 154. in Exodum & Helychius 1.5. in Leuit. c. 16. qui omne bonum Moysi ostendendum negata visione faciei planè refert ad ostensionem Incarnationis siue posteriorum Domini, quæ Moysi sunt præmonstrata. Helychij locus est luculentus, ex

ex quo partem exhibeo. [Quid Dei possit videri, ipse aperte subdidit, dicens; *Ecce est locus apud me, flabis super petram*, id est Ecclesiam, & confessionem quæ in eo est, cum fide, dicens: *quicumque transibit gloria mea*, significans Christi ad homines transitum; & *ponam te in foramine petra*, id est, in leges sicut per foramen angustum, ad confessionem Christi, & fidem, per eam transimus, unde & pædagogus noster ad Christum, lex esse, per Paulum dicitur. *Ei ponam super te manum meam*, signis videlicet, & miraculis, quæ cum eis faciebat, donec transiret, tollamque manum meam, & videbis posteriora mea. Quando ergo à populo Iudaico, in cuius nunc figuram, utpote principem populi Moysen accepit, protectricem Deus abstulit manum, & sua eum virtute nudavit, in tantum ut Romanis tributa præstarent, & sub leges eorum & principes degerent, tunc viderant posteriora Dei, id est, Dei Incarnationem: posteriora autem eius, quia videlicet in vicinis est temporibus incarnatus, *Faciem autem non videbitis*, ait, substantiam videlicet diuinitatis.]

Nec alia iam olim mens Origeni. Homilia enim 12. in Ierem. tractans cauernas petrarum de quibus Ieremias c. 16. sic scribit. Vade possum intelligere petras? Unde cauetas petrarum? Venio ad Exodum, quæro aliquam interpretationis occasionem, ibique inuenio volentem Moysen videre Dominum, & Dominum eidem promittentem, atque dicentem; *Ecce pono te in cauerna petra, & conspicias posteriora mea, faciem autem meam non videbis*. Si consideres, quid ibi petra dicatur, & foramen petrae, intelligis & cauetas petras, & petrarum foramina. Quæ igitur est petra? Dominus Iesus Christus. *Bibebant enim de spiritali sequente eos petra*: & *super petram statuit pedes meos*, in trigesimo nono Psalmo dicitur. Quod est foramen petrae? Vide eum apud Deum Patrem Verbum Deum; videbis integram petram. Vide dispensationem assumpti corporis, videbis foramen petrae, quod per posteriora Dei, iuxta possibilitatem imbecillitatis suæ, humanus intueretur aspectus: hoc enim est, quod ait; *videbis posteriora mea*.

Damascenus item, sub initium orationis de Transfig. [Hodie veteris testamenti auctor ac diuinus legislator Moyses, in monte Thabor legislatori Christo, seruilem in modum, tanquam hero altat, atque humanitatis ab eo assumptæ cognitione illustratur, quam typicè duntaxat olim edoctus fuerat. Hoc enim per Dei posteriora significari dixerim ac iam deitatis gloriam liquidò perspicit, sub petra foramine coopertus, quæ quidem petra Christus est incarnatus Deus, qui carnis suæ tanquam perexiguam quandam rimam, strictim aperuit, immensòque lumine, atque omne oculorum robur superante, altantium oculis perstrinxit.]

S. Bernardus hom. 16. in Cant. posteriora ista, & foramen petrae, ad passionem Christi refferunt. Similiterque ad toram quidem Christi in carne vitam, sed maxime ratione passionis, posteriora illa & transitum accom-

modat, Petrus Venerab. serm. de Transfig. Dom. tractans Moysen in ea apparitionem. Pulchrè Gilleb. c. 10. altercat. in fine. [Est locus, (inquit) penes me, & ponam te in foramine petra. Locus Ecclesia est, petra Christus; foramina, vulnera Christi; Moyses synagoga figura. Quæ synagoga Christi transeuntis videt posteriora; quia Christo ascendente, fidem humanitatis, & passionis eius accepit, quæ præsentem non vidit.] Hoc nobis perinde est, quia semper habemus de huius Doctoris sententia, Christum dici omne bonum, saltem in aliquo suo statu. En igitur omne bonum quod Moysi obiciendum promissum est, Christus Dominus.

Satis itaque ab auctoritate monstratum est, Christo nomen boni omnino conuenire. Nam non placet insistere aliis præterea locis è Scripturis, quibus hoc insinuatim videri possit. Eiusmodi quod est Thomas Cantimpr. l. 2. Apum c. 29. n. 10. vestigans quid in salutatione Angelica magis Deipara attideat, concludit esse eam partem qua fructus ventris eius dicitur benedictus; id est ut ipse quidem glossat, *bonus dictus*, quippe qui sit bonus simpliciter, & essentialiter bonus. Laudanda in Deiparam pietas, non approbanda notatio. Quare ea super sedens ad suffragium rationis progreditur.

Rationes boni respectui, in Christo dimissæ.

68. Pareret amplissimus ad excutendum campus, si rationes omnes boni in Christo conspicuas, prosequi oratione, consilium esset. Sed quod hoc loco ea duntaxat Christi attributa consideranda susceperim, quæ ipsum in se Christum spectant de bono iucundo & vili quæ spectant alios, illud duntaxat hoc loco addam ad ea quæ in totius operis vestibulo prolocutus sum; hæc bona eminentissime in Christo reperiuntur: idque indicare quod sæpè tradunt Patres, Christum omnia nobis esse, & quæcunque in humanis suauia vel vilia habentur, in eum maxime & ab imperfectionibus quibus hic sordent descæcata concurrere. [Omnia habemus in Christo,] ait S. Ambrosius l. 3. de virgin. [Omnis anima accedat ad eum, siue corporalibus ægra peccatis, siue clauis quibusdam sæcularis cupiditatis infixis, siue imperfecta adhuc quidem, sed intenta tamen meditatione proficiens, siue multis aliqua sit iam perfecta virtutibus, omnis in Domini potestate est, & omnia Christus est nobis. Si vulnus curare desideras, medicus est; si febribus æstuas, fons est; si grauatis iniquitate, iustitia est; si auxilio indiges, virtus est; si mortem times, vita est; si cælum desideras, via est; si tenebras fugis, lux est; si cibum quæris, alimentum est. Gustate igitur, & videte, quoniam suauis est Dominus, beatus vir qui sperat in eo. Cyrillus Hierosol. Catech. 10. sub initium, non dissimiliter. [Unicuique varius sit saluator ad vtilitatem. Qui enim indigent recreatione & lætitia, illis sit vinea: qui opus habent ut ingrediantur, his constituitur ostium: & qui cuperent offerre orationes, illis sit mediator, summusque Sacerdos. Rursus habentibus peccata, sit ouis, ut pro ipsis mactetur, & omnibus sit omnia, ipse idem na-

curā permanens, qui est. Manens enim idem, & verē immutabilem filij dignitatem habens, tanquam optimus medicus, & doctor compatiens, accommodat se ad infirmitates nostras: S. denique Chrysost. hom. 24. in ad Rom. ad illud induimini Iesum Christum, concurrere in Christum omnes titulos iucunditatis & vtilitatis demonstrat, ostendens Christum omnia nobis fieri, siue interna, siue externa respicias. Locum dabo infra sectione 5. initio.

Sistitur in bono absoluto, ratione cuius Christus, bonum, & omne bonum.

69. His ita generatim libatis, quoad bonum iucundum & vtile; quod non consentiant præfenti instituto, quo Christi in se spectari & non ad alios comparari attributa prosequimur, de bono honesto dicendum plene hoc loco esset, nisi iam ea tractatio esset in superioribus expedita. Bonum siquidem honestum, extra mores & transcendentaliter sumptum, ut nunc sumimus, nihil aliud est quam rei in se constitutio, & dispositio conueniens, siue perfectio rei consentanea, iuxta illud D. Augustini lib. 3. de lib. arbit. cap. 15. [quicquid est sicut esse debet, bonum est.] Et hoc modo, quicquid est, bonum esse, ferunt illa Phœbadij lib. contra Arrian. [non potest quid esse, quod non sit. Non erit autem, si illi defuerit quod esse debet.] Quia igitur de Christi esse & essentiali perfectione plenè superiùs est actum lib. 2. de aduentibus autem perfectionibus internæ perfectioni superadditis per naturæ & gratiæ concursum, diffusè disputatum est toto lib. 4. ubi & substantiæ & facultatum omnium naturales ac supernaturales perfectiones plenè sunt expositæ, liberamur in præsentia hoc labore. Obiter tantum addam, omnem hanc huiusmodi præ Christo bonitatem nostram absolutam, siue perfectionem, esse imperfectionem; meritoque censuisse S. Optatum superiori capite adductum, omnes nos semiperfectos, Christum solum, verum bonum, verè perfectum habendum esse. Id quod S. Hieronymus cap. 1. contra Pelag. scite eruit ex verbis Apostoli Philipp. 3. quo primum se inter non perfectos recensuit, verbis illis, non quod iam acceperim, aut iam perfectum sim, sequor autem se quo modo comprehendam: Mox se perfectis annumerat, dicens, quotquot ergo perfecti sumus, idem sapiamus. Quam appatenter intra paucas lineas Apostoli cum seipso pugnam, S. Hieronymus ita tollit, ut perfectionem propriè acceptam soli Deo in se, non carne amicto, aptandam dicat: ceterorum autem omnium perfectionem, quam sibi quoque Apostolus vindicabat, imperfectam esse, & perfectionis nomine indignam, profiteatur. Nam ut ait, [cunctorum in carne iustorum, imperfecta perfectio est.]

Hoc ipsum est quod Origenes hom. 2. in Cant. ex eiusdem Hieronymi interpretatione aliis verbis de Christo dixit, tractans illud Cant. 3. sicut malus inter ligna sylvarum, sic dilectus meus inter filios, quod sic glossat. [Om-

nia ligna, omnes arbores, ad comparationem Verbi Dei, sylvarum inferaces existimantur. Ad Christum salus est, omne quod dixeris, & instructuosa sunt omnia, quæ enim possunt dici ad eum comparata, fructifera etiam ligna, quæ videbantur fructibus incuruari, ad collationem aduentus eius, instructuosa monstrata sunt. Ideo ut malum in lignis sylvarum, ita fratruelis meus in medio filiorum.] Nimirum omnis perfectio Sanctorum, & quicquid eis inest frugiferum, tot admittit defectibus & adnatis syluestribus geminibus scatur, ut nomen perfectionis non sustineat. In solo Christo, omnia bona & frugifera; nihil syluestre & reprobandum.

70. Possumus sanè ex hac Christi bonitate adeo exquisita & cumulata, & (ut sic dicam,) tam perfecta perfectione, tribuere Christo ea nomina quibus Deus insigniebatur à Platoniceis apud Alcionum in Breuiario cap. 9. Deus enim iuxta eos dicitur *ἀνθρώπων παρρησία, ἀεικλής.* A seipso perfectus dicitur Deus, & ut Paschasius l. de Spiritu Sancto scite dixit, *fons fluminis sui.* Hoc ad Christum rectè accommodatur, quatenus etiam à Patre accepit omnia quæ habet ut homo, tamen nulli extra se causæ meritoriz debet extima illa dona quæ consecutus est. Omnes quidem mortales ex Christi meritis habent quæque habent gratiæ munera, siue magna siue modica. Solus Christus, sine medio, & nemine interposito qui ipsi aliquid promeretur, omnia quæ habet accepit. Quis enim quicquam meretur, cum nemo mereatur nisi ex eo ac per eum? Dicitur item Deus *ἀνθρώπων παρρησία* siue omni perfectus, quia iuxta Tullianum cap. 11. Apolog. [imperfectum non potuit esse, quod perfectum omnia] & hoc quoque rectè in Christum cadit, qui cum sit omnium perfectionum ad alios dimanantium fons & origo, nulla potest perfectione destitui, ne elargiatur quod non habet. Et hoc est quod de micantibus Plecadibus in vno coniunctis, dictum est à Iobo, interprete D. Gregorio lib. 29. moral. cap. 3. qui eodem aptat illud Zachariæ 3. & 4. *super lapidem unum septem oculi sunt, & in candelabro nostro lucerna septem.* Autor lib. de oper. Christi caud. serm. de Nativ. ait defixos in Christum infantem Iosephi & ceterorum (si qui fortè aderant) oculos fuisse, quod in eo summo bono omnium bonorum vnita collectio videretur, nec opus esset euagari & mendicare per partes, quod simul in se vno fidelibus omnipotens infantia præsentabat. Tandem dicitur Deus *semper perfectus*, quia nihil ei noui accedere potest perfectionis, nihil decedere. Idem Christus, omnem sanctitatem & gratiam qua collucet, habuit ab initio, & semper retinuit, semperque retinebit.

71. Hæc est igitur bonitas Christi absoluta, siue perfectio, ratione cuius Christus Dominus in seipso, bonus & optimus est, vel etiam ut pleraque scripturas ferre videamus, *ipsum bonum.* Et addi possent illa Zachariæ 9. de Christo: *quid bonum eius est, & quid pulchrum eius, nisi frumentum elektorum, & vinum germinans Virgines?* Sed ea nunc dimitto, quod ad Christum Sacramenta-

libus speciebus obduci pertinent, & potius referri videantur ad bonitatem Christi respectuam, quæ in Sacramento tanta est, ut nihil nobis præterea sit bonum. Quo pacto S. Augustinus 17. ciuit. cap. 20. interpretatur illud Ecclesiasticus 5. non est bonum homini, nisi quod manducabit & biberit. Et quamquam Christus quandiu hic peregrinamur bonus nobis & optimus est, cum in Eucharistiæ Sacramento, tum aliis innumeris modis: tamen maxime apparebit bonus suis in mundi clausula, cum amandatis ad æterna supplicia reprobis, fasciculo viuentium se ostentabit verè pium, verè bonum. Neque verò auerſatum esse Christum laudem bonitatis, cum interrogauit, cur me dicis bonum, constat ex dictis huius capitis initio. Optime autem illud Christi responſum exposuit S. Hieronymus ad calcem Psal. 142. [In Euangelio inquit] ita habent. Et accedens vnus de scribis, tentans eum ait, magister bone; Et ait, quid me dicis bonum, & non confiteris? sicut si aliquis tentans Episcopum suum quem contemnit, dicat ille: Episcopo; Et ille responderet: Tibi non sum Episcopus, recede à me. Alibi autem non legisti? Bonus pastor ponit animam suam pro ouibus suis. Quid autem melius filio, qui carnem induit propter nos & passus est, & descendens de sua maiestate nouem menses in vtero virginis in sanguine fuit, in cunabulis fuit, passus est per momenta crescere, & verberari, & colaphizari, & crucifigi. Quid hoc melius? Verè bonitatem Christi respectuam, plenè ac fuscè infra prosequimur, sigillatim expensis vasis titulis eam ferentibus, quos appendemus tota, sect. 4. & 5.

Vfus Doctrinae.

75. Vfus Doctrinae de Christo bono, & absolute & respectuè, is esse debet quem collegit S. Bernardus, serm. de quadrupl. debito, nimirum admirari & suspicere Christi erga nos bonitatem, nosque ei planè impares agnoscere, ac humillimè profiteri, quod tam pretiosus tamque perfectus cum esset, nobis tamen & nostro bono sit impensus. Mellificium Christianæ illius apis, in hanc tem, est huiusmodi. [Christo I e s v debes omnem vitam tuam, quia ipse vitam suam posuit, pro vita tua, & cruciatus amarus sustinuit, ne tu perpetuos sustineres. Quid tibi diram, vel durum esse poterit, cum recordatus fueris, quia ille in forma Dei, in die æternitatis suæ, in splendoribus sanctorum ante luciferum genitus, splendor & figura substantiæ Dei, venit ad carcerem tuum, ad limbum tuum, infixus (vt dicitur) vique ad cubitos in limbo profundi? Quid non suauè tibi, cum tibi collegeris omnes amaritudines Domini tui, & rememotaberis, primum quidem illarum infantilium necessitarum; deinde laborum quos pertulit in prædicando, facigationum in discurrendo, tentationum in ieiunando, vigiliarum in orando, lachrymarum in compatiendo, insidiarum in colloquendo, postremò periculorum in falsis fratribus, conuictorum, spuro-

rùm, colaphorum, flagellorum, irrisionum, subannationum, exprobationum, clauorum, horumque similium, quæ in salutem nostri generis, triginta & tribus annis operatus, & passus est in medio terræ? O quam indebita miseratio, quam gratuita, & sic probata dilectio? quam inopinata dignatio, quam stupenda dulcedo, quam inuicta mansuetudo, Regem gloriæ pro despiciatissimo vernaculo, imò vermiculo crucifigi? Quis audiuit vnquam tale, aut quis vidit huic simile? Vix enim pro iusto quis moritur; ipse pro iniustis & inimicis mortuus est, eligens exulare à caelis, vt nos reportaret ad cælos. Amicus dulcis, consiliarius prudens, adiutor fortis. Quid retribuam Domino, pro omnibus, quæ retribuit mihi? Nonne si conferrentur in me omnes vitæ filiorum Adam, & omnes dies sæculi, & labores omnium hominum, qui fuerunt, qui sunt, & qui erunt, nihil esset, ad comparationem corporis illius quod spectabile & stupendum est, virtutibus etiam supernis, in conceptu de Spiritu sancto, in ortu de Virgine, in vitæ innocentia, in doctrinæ affluencia, in coruscationibus miraculorum, in reuelationibus sacramentorum? Vides igitur, quia sicut exaltantur cæli à terra, sic exaltata est vita illa à vitæ nostra, quæ tamen posita est pro vitæ nostra, sicut nihil ad aliquid nullam habet comparationem, ita & vitæ nostra, nullam habet ad vitam illius proportionem; cum illa dignior, ista miserior esse non possit. Nec me putes rem exaggerare sermonibus, quia hic deficit omnis lingua, nec sufficit oculus vel ad inuendendum tantæ dignationis arcum. Cum ergo ei donauero quidquid sum, quidquid possum, nonne istud sic est, sicut stella ad solem, gutta ad fluuium, lapis ad montem, granum ad aceruum? Non habeo nisi minuta duo, imò minutissima, corpus & animam; vel potius vnum minutum, voluntatem meam, & non dabo illam ad voluntatem illius qui tantus, tantillum, tantis beneficiis præuenit? qui toto se, totum me comparauit? Alioquin si illam retinero, qua fronte, quibus oculis, qua mente, qua conscientia, vado ad viscera misericordiæ Dei nostri, & audeo perfodere illud fortissimum propugnaculum quod custodit Israël, & illius sanguinis non guttas, sed vndas à quinque partibus corporis in meum pretium detorquere?]

Non erit inutile hanc Christi denominationem illustrare, instituta eius comparatione cum iis qui inter mortales dicti quandoque sunt cognomento, *Boni*. Philippus Dux Burgundiæ, cognominatus est Bonus; nec abs re, præ naturæ ac genij facilitate in tanto Principe planè singulari, cuius varios effectus exhibent qui res Burgundicæ & Belgicæ mandauere literis: Guillelmi Sicilia Regis sepulchro adscriptum est. *Hic iacet Bonus Rex Guillelmus*. Ioannes de mente mirabili, Gallicè *Monmiral*, cum in aula Philippi Augusti Francorum Regis degeret, Regi in paucis charus, & illustissimi sanguinis claritate & virtutibus supra omnes aulicos micans, verè iam Monachus sub paludamen-

to, ut Hieronymus de Nebridio loquitur; à Rege ipso Philippo, denominatus est, *Ioannes Bonitas*, ut ex antiquis vitæ eius Actis refertur in recensita nuper eius historia, l. i. c. 6. Cuius tituli fundamentum cumulat, cum abiecto culmine natalium, & dignitatum ac opum queis in sæculo potiebatur, Cisterciensibus se adiunxit, ubi virtutibus heroicis & miraculis mox à felici obitu clarissimus, vitam conclauit. Existimatum huius sancti viri memorem, virum Religiosissimum & doctissimum familiæ vniuersæ S. Bernardi strictioris instituti, semel & iterum Moderatorem Generalem, dici in Religioso ordine voluisse *Ioannem Bonum*, haud vano nomine. Et hi igitur, & alij nonnulli, cognominati sunt *boni*. Sed quid vniuersa cuiuscunque mortaliū bonitas, si cum Christi bonitate componatur? Hæc Christi bonitas ad illorum bonitatem comparata, inuenietur prior. Tantumne? Immo ne apparebunt quidem boni præ Christo, qui simpliciter spectati audierunt boni. Optime quoque faciet, qui recognoscet, quorum antiqui Patres tantopere in Christum ferrentur votis; ita ut S. Epiphanius infra referendus, vocet Christum *votum mundi*. An æquum fuerit, repentinis nos studiis ferri in Christum iam natum, quàm veteres illi ferrentur in Christum futurum? S. Bernardus serm. 2. in Cant. nostrum hæc in parte stuporem castigat, & bene quoque S. Gregorius hom. 13. in Ezech. circa illud psalmi 69. *anima mea exultabit in Domino*.

CAPVT IV.

Christus verè Christus, seu Messias.

73. **E**XPOSITIO proxime titulo *boni*, geminus est titulus *Christi*. Nā iuxta S. Hieronymum epistola 135. quæ est ad Suniam & Fretellam circa psalmum 105. idem sonat *χρῆστος* quod *bonus*. Obiicientibus enim non fuisse eam interpretationem legitimam qua dictum erat, *conferimini Domino quoniam bonus*, cum in Græco esset *ὁτι χρῆστος*, id est *quoniam suavis*; respondet S. Hieronymus. [Sciendum est quod *χρῆστος* inutile, & in bonum, & suauem verti potest. Denique & in Hebraico scriptum est, *chirub*, quod omnes vocem simili transulerunt *ὁτι χρῆστος*, id est *quia bonus*. Ex quo perspicuum est quod *χρῆστος bonus* intelligatur.] Idem in caput 5. ad Galatas, *χρῆστος δὲντ* ait Latine sonare *benignitatem* siue *suauitatem*: ut proinde idem sit *χρῆστος*, quod *benignus* atque *suavis*, ac nominatum eloquio blandus. Vnde iocus militum vocatum Pertinacem Imperatorem *Christologum*, quod verbis magis quàm re ipsa benignus esset: id quod continet Aurelius Victor expressit, dicens, blandum magis quàm benignum fuisse. Inde etiam Ausonij in fratres *ἀνδρῶν & χρῆστος*, falsum & amarulentum epigramma, (est numero 39.) quorum primo, alpha nominis initiale præcidi, & fratris nomini addi, ut esset *ἀχρῆστος*, alter verò *χρῆστος* mandat.

Christus, aliud quàm Græcum χριστός.

74. Vides cur dixerim, si Græcæ vocis solum sonum spectemus, idem fuisse titulum *Christi*, cum titulo *boni*. Reipsa tamen *Christi* appellatio latina, non est eiusdem significationis, cuius vox Græca *χρῆστος*. Et idcirco quia Græcè scriptum per (h) *Christi* nomen, latine *Chrestos* efferebant præci Gentiles, ut est apud Suetonium in Claudio, iure Tertullianus cap. 3. Apolog. opponit, eos ne de nomine quidem Christianos habuisse legitime perspectos; cum non Christiani à Christo per (h) latine Chresto quod benignitatem & suauitatem sonare ait, sed Christiani per i. ex Christi nomine ab vñctione deducto denominandi fuissent. Plenius hoc habet verbis illis Lactantius lib. 4. institut. cap. 7. [Christus non proprium nomen est, sed nuncupatio potestatis, & regni: sic enim Iudei, Reges suos appellabant. Sed exponenda est huius nominis ratio propter ignorantium errorem, qui cum immutata litera Christum solent dicere. Erat Iudeis ante præceptionem, ut sacrum conficerent vnguentum, quo perungi possent iij, qui vocabantur ad Sacerdotium, vel ad regnum. Et sicut nunc Romanis indumentum purpure, in signum est regie dignitatis assumptæ; sic illis vñctio sacri vnguenti, nomen ac potestatem regiam conferebat. Verum quoniam Græci veteres, *χρῆστος* dicebant vngi, quod nunc *ἐλαιο*, sicut indicat Homen versus ille,

Αὐτὸς ὁ δὲ μακάριος, ὃς χρίσας ἰσχύει.
ob hanc rationem nos eum *Christum* nuncupamus, id est, *vñctum*, qui Hebraicè, *Messias* dicitur.] Hinc verò eruiemus commode, rationem cur tamen hoc attributum spectata significatione vocis, aliud sit ab attributo *bonitatem* ei merito continens sit, & proxime ad illius expositionem subiciatur.

Reges, Sacerdotes, Prophetæ, dicti Christi.

75. In quamrè præmittendum est, nomen *Christi*, ut docet Tertull. lib. contra Praxeam cap. 29. non plus esse nomen, quàm *calceatum*, aut *vestitum*, atque adeo non esse nomen, sed appellationem, siue ut ex Lactantio proxime audisti, & confirmat S. Cyrillus lib. de Incent. Virg. cap. 1. non esse nomen proprium, sed nuncupatiuum, id est ut passim loquimur, *appellatiuum*, quo varia personarum genera designata in scripturis habemus: Tot videlicet quot solebant inungi vñctione sacra, perque eam ad munus aliquod inaugurati. Audi S. Hieronymum lib. 2. in Habacuc cap. 3. ad illud *egressus es*. [Primum videamus quot sunt genera Christorum, & postea tractabimus, quomodo egressus sit Dominus in salutem Christorum suorum. Christi in veteri testamento dicebantur, & Patriarchæ de quibus scriptum est in psalmis *corripuit reges pro eis*, nolite tangere Christos meos, & in Prophetis meus, nolite malignari, & in primo Paralipomenon libro, omnes qui de Aegypto egressi sunt, Christi vocantur. Christus quoque in Exodo,

Sacerdo